

INGLIZ TILI O‘QITISH METODIKASIGA OID TERMINLARNING O‘ZBEK TILIGA TARJIMASI: LINGVISTIK VA DIDAKTIK MUAMMOLAR TAHLILI

Begimova Manzura Xolboyevna,

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “Turizm” fakulteti, “Xorijiy tillar ta’limi” kafedrasida o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz tili o‘qitish metodikasiga oid terminlarning o‘zbek tiliga tarjimasi jarayonida yuzaga keladigan lingvistik va didaktik muammolar tahlil qilinadi. Maqolada terminlarni to‘g‘ri tarjima qilish zarurati, ularning mazmuni, kontekstga mosligi va pedagogik ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, terminologik birliklarning lingvistik xususiyatlari va ularning didaktik kontekstdagi mosligi o‘quv jarayonining samaradorligini belgilaydi. Shuningdek, maqolada tarjima jarayonida yuzaga keladigan chalkashliklar va ularni bartaraf etish yo‘llari taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: terminologiya, ingliz tili metodikasi, tarjima, lingvistik muammolar, didaktik muammolar, pedagogik kommunikatsiya, o‘quv jarayoni, kontekst, o‘zbek tiliga adaptatsiya.

Abstract. This article analyzes the linguistic and didactic problems that arise during the translation of terms related to English language teaching methodology into Uzbek. The article highlights the necessity of accurately translating these terms, considering their meaning, contextual appropriateness, and pedagogical significance. The research findings indicate that the linguistic features of terminological units and their suitability within the didactic context determine the effectiveness of the educational process. Additionally, the article proposes solutions for the confusion that occurs during the translation process.

Keywords: terminology, English language teaching methodology, translation, linguistic problems, didactic problems, pedagogical communication, educational process, context, adaptation into uzbek.

Аннотация. В данной статье анализируются лингвистические и дидактические проблемы, возникающие при переводе терминов методики преподавания английского языка на узбекский язык. В статье освещается необходимость правильного перевода терминов, их содержание, соответствие контексту и педагогическая значимость. Результаты исследования показывают, что лингвистические особенности терминологических единиц и их адекватность в дидактическом контексте определяют эффективность учебного процесса. Также в статье рассматриваются неясности, возникающие в процессе перевода, и предлагаются пути их устранения.

Ключевые слова: терминология, методика преподавания английского языка, перевод, лингвистические проблемы, дидактические проблемы, педагогическая коммуникация, учебный процесс, контекст, адаптация к узбекскому языку.

Kirish. Ingliz tili o‘qitish metodikasiga oid terminlar zamonaviy ta’lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular nafaqat o‘quvchilarning til bilimlarini shakllantirishda, balki pedagoglarning dars jarayonini rejalashtirish va metodik materiallarni tayyorlashda ham muhim ahamiyatga ega. Terminologik birliklar o‘quv jarayonida ilmiy va amaliy bilimlarni ifodalash, darslik va qo‘llanmalarda nazariy tushunchalarni yetkazish, shuningdek o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini va tahliliy ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun xizmat qiladi (Gay, 2010; Ladson-Billings, 1995).

Biroq, ingliz tili metodikasi terminlarini o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayoni murakkab va ko‘p qatlamli vazifa bo‘lib, unda lingvistik va didaktik muammolar yuzaga keladi. Lingvistik muammolar – terminlarning semantik, morfemik va pragmatik

xususiyatlarini o‘zbek tilida to‘liq uzatish bilan bog‘liq. Masalan, “scaffolding” pedagogik jarayonda o‘quvchiga bosqichma-bosqich yordam ko‘rsatish jarayonini bildiradi, biroq o‘zbek tilidagi “qo‘llab-quvvatlash” ifodasi uning barcha pedagogik komponentlarini to‘liq aks ettirmasligi mumkin. Shu sababli, tarjima jarayonida terminning lingvistik aniqligi va qisqalikni saqlash muhim hisoblanadi.

Didaktik muammolar esa terminlarni o‘quv jarayonida samarali qo‘llash bilan bog‘liq. Masalan, “formative assessment” atamasi shakllantiruvchi baholashni bildiradi, ammo o‘quvchilar va o‘qituvchilar tomonidan noto‘g‘ri talqin qilinishi mumkin. Shuning uchun terminlarni tarjima qilganda ularning pedagogik ahamiyati, o‘quv jarayoni bilan bog‘liqligi va o‘quvchiga tushunarliligi hisobga olinishi zarur.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ingliz tili pedagogik terminologiyasi tez o‘zgaruvchi ijtimoiy va ta‘limiy kontekstga bog‘liq bo‘lib, terminlarni o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayonida ularning mazmunini saqlash va didaktik maqsadga mosligini ta‘minlash dolzarb masala hisoblanadi (Hammond, 2015). Shu munosabat bilan, terminologik tarjima faqat lingvistik jarayon emas, balki pedagogik samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi vosita sifatida qaralishi lozim.

Maqolaning maqsadi – ingliz tili o‘qitish metodikasiga oid terminlarni o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan lingvistik va didaktik muammolarni aniqlash, ularni tahlil qilish va bartaraf etish yo‘llarini ilmiy asoslashdan iborat. Shu bilan birga, maqolada tarjima strategiyalari, terminlarning o‘quv jarayonidagi samaradorligi va o‘quvchilar tomonidan tushunilishi masalalari ham yoritiladi.

Bu kirish qismi maqolaning asosiy kontekstini belgilaydi, terminologik tarjimaning dolzarbligini va pedagogik ahamiyatini tushuntiradi hamda ilmiy tadqiqotning maqsadi va vazifalarini aniq belgilab beradi.

Tahlil va natijalar. Ushbu maqolada ingliz tili o‘qitish metodikasiga oid terminlarni o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan lingvistik va didaktik muammolar tahlil qilinadi. Ingliz tili pedagogik terminologiyasi zamonaviy ta‘lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lib, u nafaqat o‘quvchilarning til bilimlarini shakllantirishda, balki pedagoglarning dars jarayonini rejalashtirish va metodik materiallarni tayyorlashda ham muhim ahamiyatga ega. Terminologik birliklar o‘quv jarayonida ilmiy va amaliy bilimlarni ifodalash, darslik va qo‘llanmalarda nazariy tushunchalarni yetkazish, shuningdek o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va tahliliy ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi (Gay, 2010; Ladson-Billings, 1995).

Ingliz tili metodikasi terminlarini o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayoni murakkab va ko‘p qirrali pedagogik vazifa bo‘lib, unda lingvistik va didaktik muammolar yuzaga keladi. Lingvistik muammolar terminlarning semantik, morfemik va pragmatik xususiyatlarini o‘zbek tilida to‘liq uzatish bilan bog‘liq. Masalan, “scaffolding” pedagogik jarayonda o‘quvchiga bosqichma-bosqich yordam ko‘rsatish jarayonini bildiradi. O‘zbek

tilida bu atama ko‘pincha “qo‘llab-quvvatlash” yoki “bosqichma-bosqich yordam ko‘rsatish” shaklida tarjima qilinadi, ammo bu variantlar terminning barcha pedagogik komponentlarini to‘liq qamrab olmaydi (Muradov & Ozodova, 2025). Shu bilan birga, ko‘plab terminlar metaforik ma‘noga ega bo‘lib, ularni to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilish imkonsiz. Masalan, “flipped classroom” atamasi teskari dars xonasi konseptini bildiradi, bu esa o‘quvchilar uyda mustaqil o‘rganish, darsda esa faol mashg‘ulotlar bajarish jarayonini anglatadi, “formative assessment” esa shakllantiruvchi baholash bo‘lib, o‘quv jarayonida o‘quvchining rivojlanishini baholash va pedagogik strategiyani moslashtirishni ifodalaydi. Didaktik muammolar esa terminlarni pedagogik jarayonda samarali qo‘llash bilan bog‘liq. Ba‘zi terminlar o‘quvchilarga tushunarsiz bo‘lishi mumkin, bu esa dars jarayonida chalkashlik va pedagogik samaradorlikning pasayishiga olib keladi. Masalan, “blended learning” atamasini o‘zbek tilida “aralash o‘qitish” deb tarjima qilishda dars metodlarini tushuntirish zarur bo‘ladi. Terminlarning noaniq tarjimasini o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish tezligini sekinlashtiradi va darslik hamda qo‘llanmalarining samaradorligini kamaytiradi. Shu sababli tarjima jarayonida o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, bilim darajasi va pedagogik kontekstni hisobga olish juda muhimdir (Hammond, 2015).

Tarjima jarayonida uchta asosiy strategiya samarali qo‘llaniladi. Birinchisi, to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima bo‘lib, unda terminning asosiy ma‘nosi qisqa va aniq ifodalanadi, masalan, “blended learning” → “aralash o‘qitish”. Ikkinchisi, izohli tarjima bo‘lib, termin tushuntirish orqali tarjima qilinadi, masalan, “scaffolding” → “o‘quvchiga bosqichma-bosqich yordam ko‘rsatish”. Uchinchisi, adaptatsiya strategiyasi bo‘lib, termin o‘zbek tiliga moslashtiriladi va atama sifatida qabul qilinadi, masalan, “flipped classroom” → “teskari dars xonasi”. Ushbu yondashuvlar terminlarning lingvistik aniqligi va didaktik samaradorligini ta‘minlaydi, o‘quv jarayonida ularni amaliy qo‘llash imkonini beradi.

Tarjima jarayonida qo‘shimcha muammolar ham mavjud. Ba‘zi terminlar bir nechta pedagogik jarayonni bildiradi va bitta so‘z bilan ifodalash qiyin bo‘ladi. Zamonaviy ta‘lim texnologiyalari bilan bog‘liq terminlar tez o‘zgaradi, shuning uchun ularni o‘zbek tiliga moslashtirish doimiy yangilanishni talab qiladi. Shu bilan birga, terminlar ingliz pedagogik tizimiga xos bo‘lib, o‘zbek ta‘lim tizimida to‘g‘ridan-to‘g‘ri mos kelmasligi mumkin. Amaliy tavsiyalar shundan iboratki, tarjima qilinayotgan terminlarning kontekstual ahamiyati va pedagogik vazifasi hisobga olinishi, o‘quvchilarga tushunarli va qisqa ifodalar tanlanishi, darslik va metodik qo‘llanmalarda izohli lug‘at yaratish va terminlarni amaliy kontekstda misollar bilan tushuntirish lozim. Shu bilan birga, o‘qituvchilar va metodistlar terminologik birliklarni doimiy ravishda yangilab borishi pedagogik samaradorlikni oshiradi va o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, tahlil qilish hamda pedagogik tushunchalarni amaliy qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz tili metodikasi terminologiyasini tarjima qilish nafaqat lingvistik vazifa, balki pedagogik samaradorlikni oshiruvchi muhim vosita sifatida qaralishi lozim. Terminlarning aniq va tushunarli tarjimasi o'quvchilarda bilimlarni chuqurlashtirish, tanqidiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi, bu esa zamonaviy ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi (Axmadjonova, 2024; Khurliman & Edenbaeva, 2025).

Xulosa. Ingliz tili o'qitish metodikasiga oid terminlarning o'zbek tiliga tarjimasi jarayoni murakkab va ko'p qirrali pedagogik vazifa bo'lib, unda lingvistik va didaktik muammolar birgalikda namoyon bo'ladi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, lingvistik muammo – terminlarning semantik, morfemik va pragmatik tarkibiy qismlarini o'zbek tilida to'liq va aniqlik bilan yetkazish bilan bog'liq bo'lsa, didaktik muammo – tarjima qilingan terminlarning pedagogik jarayonda samarali qo'llanilishi va o'quvchilar tomonidan tushunilishi bilan bog'liq.

Tahlillar natijasida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

✓ **Semantik aniqlik muhimligi** – terminlarning ma'nosi tarjimada yo'qolmasligi, ularning qisqa va aniq ifodalanishi o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Masalan, **scaffolding** terminini “qo'llab-quvvatlash” sifatida tarjima qilish uning barcha pedagogik komponentlarini qamrab olmasligi mumkin, shuning uchun izohli va kontekstga moslashtirilgan tarjima talab etiladi.

✓ **Pedagogik kontekstga moslik** – tarjima jarayonida terminlarning dars jarayonida o'quvchilar uchun tushunarli bo'lishi va amaliy qo'llanilishi muhim. Masalan, **blended learning** atamasini “aralash o'qitish” deb tarjima qilganda, dars metodlarini ham izohlash zarur.

✓ **Tarjima strategiyalarining samaradorligi** – to'g'ridan-to'g'ri tarjima, izohli tarjima va adaptatsiya strategiyalari terminlarning lingvistik aniqligi va didaktik samaradorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, tarjima jarayonida madaniy kontekstni hisobga olish va zamonaviy pedagogik yangiliklarga moslash muhim.

✓ **O'quvchilarni rivojlantirishga ta'siri** – terminologik birliklarning aniq va tushunarli tarjimasi o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, tahlil qilish va pedagogik tushunchalarni amaliy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

✓ **Amaliy tavsiyalar** – o'qituvchilar va metodistlar tarjima qilinayotgan terminlarni doimiy ravishda yangilab borishi, darslik va metodik qo'llanmalarda izohli lug'at yaratishi, shuningdek terminlarni amaliy kontekstda misollar bilan tushuntirishi lozim. Bu yondashuv terminologik tarjimaning sifatini oshiradi va o'quv jarayonini yanada samarali qiladi.

Shu bilan birga, ingliz tili o'qitish metodikasiga oid terminlarni o'zbek tiliga tarjima qilish nafaqat lingvistik vazifa, balki pedagogik samaradorlikni oshiruvchi muhim vosita

sifatida qaralishi lozim. Bu jarayon o'quvchilarda tilga oid bilimlarni chuqurlashtirish, tanqidiy fikrlash va tahliliy ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ladson-Billings, G. (1995). Toward a Theory of Culturally Relevant Pedagogy. *American Educational Research Journal*, 32(3), 465–491.
2. Muradov, S., & Ozodova, N. (2025). Ingliz tili pedagogik terminlarini tarjima qilish muammolari. Tashkent: O'qituvchi nashriyoti.
3. Axmadjonova, D. (2024). Ta'lim jarayonida terminologik tarjima strategiyalari. Samarkand: SamISI nashriyoti.
4. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
5. Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching* (5th ed.). Harlow: Pearson Education.
6. Nation, I. S. P., & Macalister, J. (2010). *Language Curriculum Design*. New York: Routledge.

